

Sisältö

5	Lääkinnällisen kuntoutuksen koordinointi ja ohjauspalvelut	2
5.1	Yleinen ohjaus ja neuvonta	3
5.2	Kuntoutuksen koordinointi ja ohjaus perustasolla	3
5.3	Kuntoutuksen koordinointi ja ohjaus erityistasolla	4
5.4	Terveystieteiden sosiaalityö	5
5.5	Kuntoutuksen koordinointi ja ohjaus siirtymävaiheissa	6

5 Lääkinnällisen kuntoutuksen koordinointi ja ohjauspalvelut

Julkisen terveydenhuollon vastuulla on järjestää kuntoutuspalveluiden ohjaus ja seurantaa sekä nimetä kuntoutujalle tarvittaessa kuntoutuksen yhdyshenkilö. ¹

Terveydenhuollossa, erityisesti perusterveydenhuollossa, on kuntoutusta koordinoivan vastuuhenkilön tarve tunnistettu, mutta siihen on harvoin nimetty ammattihenkilöä, jolla on vahvaa osaamista kuntoutuksesta ja kuntoutuspalvelujärjestelmästä sekä verkostoyhteistyöstä.^{2,3} Hyvinvointialueilla tulee kehittää kuntoutuksen koordinointi- ja ohjauspalveluja kaikilla tasoilla (kuva 14). Ohjauspalveluilla mahdollistetaan kuntoutuksen oikea-aikainen käynnistyminen ja jatkuminen katkeamatta

Kuntoutustarpeen oikea-aikainen havaitseminen edellyttää kaikissa vastaanottotilanteissa vahvaa ammattitaitoa ja asiakkaan kuulemista sekä siihen reagoimista.⁴ Ammatillisilla tulee olla riittävästi tietoa paikallisesta tai alueellista kuntoutuksen vastuuhenkilöstä (esim. kuntoutuksen vastuulääkäri, koordinaattori tai muu yhdyshenkilö), kuntoutusjärjestelmän tuntemusta sekä ohjausosaamista voidakseen ohjata kuntoutujaa eteenpäin.

Kuntoutujat, joilla on pitkäaikainen kuntoutuksen tarvitsevat usein henkilökohtaista ohjausta ammatilliselta, joka tuntee heidän tilanteensa.⁵ Kuntoutujat tarvitsevat usein yhtäaikaista tai peräkkäisiä tuki- ja palvelumuotoja ja ovat siksi useiden eri toimijoiden yhteisiä asiakkaita. Palvelut ovat sidoksissa toisiinsa. Palvelujärjestelmän kokonaisuuden hahmottaminen on tärkeää, jotta kuntoutujaa pystytään ohjaamaan ja tukemaan tavoitteellisesti ja yksilölliset lääkinällisen kuntoutuksen toimenpiteet pystytään tarkoituksenmukaisesti liittämään osaksi kokonaisuutta.

¹ Terveydenhuoltolaki (1326/2010), 29 §

² Lääkäreiden näkemyksiä kuntoutuksen haasteista ja kehittämisideoista (Shemeikka ym. 2013, 20-30)

³ Kuntoutuksen ohjaus Keski-Suomessa 2020. Perusterveydenhuollon kuntoutuksen ammattilaisten näkemyksiä (Paananen L 2017, 30-36).

⁴ Kuntoutus uudistaminen. Kuntoutuksen uudistamisen toimintasuunnitelma vuosille 2020–20. STM julkaisuja 2020:3, 31.

⁵ Asiakkaiden ja terapeuttien äänellä. Kokemuksia ja arvioita Kelan vaativasta lääkinällisestä kuntoutuksesta (helsinki.fi) s. 169

5.1 Yleinen ohjaus ja neuvonta

Kuntoutuksen yleinen ohjaus ja neuvonta ovat hyvinvointialueella tarjottavia ns. matalan kynnyksen palveluita, joissa henkilö voi asioida anonyymisti, yksilöllisesti tai osana muuta palvelua. Palvelu on maksutonta ja palvelun tuottajina toimivat sekä julkinen että yksityisen sektori tai esimerkiksi potilas- ja vammaisjärjestöt. Palvelussa hyödynnetään digitaalisia alustoja (esim. [Terveyskylä.fi](https://terveyskyla.fi) -sivustoa). Yleinen ohjaus ja neuvonta voi sisältää alustavan arvion palvelutarpeesta ilman asiakkuuden syntymistä.

5.2 Kuntoutuksen koordinointi ja ohjaus perustasolla

Perustasolla tulisi olla nimetty kuntoutuksen koordinoinnista ja ohjauksesta vastaava ammattilainen, jonka tavoittavat yksilöllisempää ohjausta, tukea ja tietoa (esim. sairauteen, vammaan ja kuntoutukseen liittyvät kysymykset) tarvitsevat henkilöt ja ne, joilla ei ole nimettyä vastuuhenkilöä. Palvelun tavoitteena on asiakkaan kuntoutusprosessin oikea-aikainen käynnistyminen, jatkuminen ja/tai muihin palveluihin ohjaaminen. Palveluihin ohjaudutaan oman, läheisen yhteydenoton tai sosiaali- ja terveydenhuollon tahon toimesta.

Tästä palvelusta hyötyvät kuntoutujat, jotka tarvitsevat yksilöllistä kokonaistilanteen, kuntoutus- ja palvelutarpeen arviointia. Kuntoutukseen liittyvien toimintojen, palveluiden ja etuuksien koordinointi sekä henkilökohtainen ohjaus ja tuki ovat varmistamassa kuntoutusprosessin etenemistä. Arviointiin pohjautuva suunnitelmallinen ohjaus ja koordinointi kohdentuu sairastumisen ja vammautumisen eri vaiheisiin, erityisesti alku- ja siirtymävaiheisiin sekä laajempaa selvittelyä vaativiin tilanteisiin. Koordinoiva ammattilainen toimii osana monialaista kuntoutuspalvelua. Koordinoivalla kuntoutuksen tulee olla ohjaus- ja sisältöosaamista toimintakyvystä, kuntoutuksesta ja palveluista.

Palvelu sisältää:

- kokonaistilanteen kartoitus
- kuntoutuksen sekä muun palvelun ja tuen tarpeen arviointi
- kuntoutusprosessin käynnistäminen
- verkostoyhteistyön koordinointi
- yhteyshenkilö/asiakasvastaavatoiminta
- kuntoutusprosessin seuranta

5.3 Kuntoutuksen koordinointi ja ohjaus erityistasolla

Erytyistasolla (erikoissairaanhoidossa) kuntoutuksen koordinoinnista vastaa useimmiten kuntoutuksen ammattilainen, joka voi asiakkaan yksilöllisen kuntoutustarpeen mukaisesti olla esimerkiksi terapeutti tai sairaus-/vammaryhmäkohtaisesti nimetty kuntoutusohjaaja. Kuntoutusohjauspalvelut on kohdistettu usein -harvinaisiin sairaus- ja vammaryhmiin, monitahoiisiin tilanteisiin sekä paljon palveluita tarvitsevien asiakkaiden palvelukokonaisuuksien koordinointiin. Erytyistasolla verkostoyhteistyö painottuu eri ammattilaisten, palvelujärjestäjien ja viranomaistahojen kanssa tehtävään yhteistyöhön.

Erikoissairaanhoidon kuntoutusohjaus ei kata kaikkia monitahoisia sairaus- tai potilasryhmiä, jolloin riski jäädä ilman kuntoutuksen koordinoitua ja ohjausta lisääntyy. Tämän estämiseksi on tärkeää vahvistaa perustason kuntoutuksen ohjauspalveluita (ks. edellinen luku.)

YLEINEN OHJAUS JA NEUVONTA	PERUSTASON KUNTOUTUKSEN KOORDINOINTI JA OHJAUSPALVELUT	ERITYISTASON KUNTOUTUKSEN KOORDINOINTI JA OHJAUSPALVELUT
Matalan kynnyksen ohjausta ja neuvontaa, joka voi toteutua anonyymisti, yksilöllisesti tai osana muuta palvelua.	<p>Palvelussa muodostuu asiakkuus, jonka toteutus on prosessinomainen ja koordinoiva.</p> <p>Palvelu kohdistuu sairastumisen alku- ja siirtymävaiheisiin sekä monitahoiisiin tilanteisiin.</p>	Erytyistason koordinoiva kuntoutusohjaus on suunnattu harvinaisiin sairaus- ja vammaryhmiin ja vaativiin monitahoiisiin tilanteisiin.

Kuva 14: Hyvinvointialueen kuntoutuksen ohjaus-, neuvonta- ja koordinointipalvelut (Mukailtu Ketola ja Alaverdyan, toim. 2020, 57), s. 6

⁶ Ihmisiä kohtaamassa. Asiakaslähtöisen palveluohjauksen jäljillä työikäisten palveluissa. JAMK julkaisuja 295.

5.4 Terveydenhuollon sosiaalityö

Terveydenhuollon sosiaalityöntekijät antavat kuntoutukseen liittyvää, yksilöllistä neuvontaa ja ohjausta.

Sosiaalityön lähtökohtana on perustuslain 19. pykälä⁷ niin sosiaali- että terveydenhuollossa. Sosiaalityön toimintakenttä on laaja ja sen keskeisiä tavoitteita ovat hyvinvoinnin, toimintakyvyn ja turvallisuuden lisääminen sekä asiakkaan osallisuuden vahvistaminen.⁸

Terveyssosiaalityöllä pyritään tukemaan yksilön ja perheiden elämäntilannetta siten, että sairaudesta/vammasta huolimatta taloudellinen toimeentulo, sosiaalinen suoriutumisen ja yhteiskunnallinen osallistuminen jatkuisivat mahdollisimman häiriöttömästi.

Terveydenhuollossa sosiaalityöntyön asiakkaaksi ohjataan usein elämän muutostilanteissa. Esimerkiksi kun asiakkaan tai hänen omaisensa terveydentila tai toimintakyky muuttuu ja esiin nousee palveluita tai sosiaaliturvaa koskettavia kysymyksiä. Terveyssosiaalityö on osa potilaan kokonaisvaltaista hoitoa, jossa huomioidaan muun muassa kotiutumiseen liittyvät erityisasiat, jatkokuntoutuksen järjestäminen ja muita potilaan yksilölliseen tilanteeseen liittyviä erityiskysymyksiä. Moniammatillinen yhteistyö hoito- ja kuntoutusammattilaisten kesken on välttämätöntä, jotta etuudet, palvelut ja kuntoutus vastaavat kuntoutujan tarpeita. Lisäksi terveydenhuollon sosiaalityöntekijät ohjaavat ja luovat yhteydet potilaan suostumuksella tilanteen vaatimiin viranomaistahoihin ja muihin verkostoihin.

Terveyssosiaalityöntekijöitä työskentelee sekä perusterveydenhuollossa että erikoissairaanhoidon yksiköissä sosiaali- ja terveystoimen rajapinnalla. Erikoissairaanhoidossa sosiaalityöntekijät työskentelevät erikoisalakohtaisesti. Sosiaalityöntekijä on moniammatillisen hoitotiimin / kuntoutustyöryhmän jäsen.

Lisätietoa terveyssosiaalityöstä:

[Terveyskylä.fi](https://terveyskyla.fi) - [Kuntoutumistalo](#): [Terveyssosiaalityö](#)

⁷ Suomen perustuslaki 731/1999 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX ®

⁸ Saksanen R. (2015)

5.5 Kuntoutuksen koordinointi ja ohjaus siirtymävaiheissa

Kuntoutuksen koordinoinnilla ja ohjauksella varmistetaan kuntoutuksen katkeamattomuus sekä tiedon siirto eri toimijoiden kesken. Kuntoutuksen ohjausta tulee järjestää erityisesti erilaisissa siirtymävaiheissa (esim. kuntoutuksen järjestäjän vaihtuessa kuten Kela vaativan kuntoutuksen päättyessä tai siirtyessä lastenpalveluista aikuisten palveluihin).

Kuntoutuksen ohjaus suunnitellaan aina kuntoutujalähtöisesti. Kuntoutujalle voidaan nimetä vastuuhenkilö, jona voi toimia esimerkiksi terapeutti, vastuuhoitaja, työkykykoordinaattori, kuntoutusohjaaja tai kuntoutuksen koordinaattori. Vastuuhenkilö toimii kuntoutujan rinnalla kulkijana kuntoutuksen eri vaiheissa.

Kuntoutukseen ohjaaminen eri ikäryhmissä (ks. luku 9 Lääkinnällinen kuntoutus eri ikäryhmissä) ja kuntoutukseen ohjaaminen aistivammoissa (ks. luku 10 Lääkinnällinen kuntoutus aistivammoissa).